

Masarykova univerzita v Brně
Filozofická fakulta
Ústav pedagogických věd

**Analýza výzkumu „Připravenost studentů pedagogických fakult v České republice na
výchovu proti rasismu“**
(Seminární práce do předmětu Metody pedagogického výzkumu)

Obsah:

1. Úvod.....	2
2. Základní pojmy.....	2
3. Cíl výzkumu.....	2
4. Výzkumný vzorek.....	2
5. Metoda.....	3
6. Závěry výzkumu.....	4
7. Komentář.....	4
8. Návrh alternativního výzkumu.....	6

1. Úvod

Pro svou seminární práci jsem si vybrala výzkum uveřejněný v prvním čísle časopisu *Pedagogika* v roce 2002 s názvem „Připravenost studentů pedagogických fakult v České republice na výchovu proti rasismu“. Autorkou je Martina Cichá.

Výzkum mě zaujal především svým tématem, protože rasismus a xenofobie se velmi úzce dotýkají problematiky sociální pedagogiky, kterou zde na fakultě studuji.

2. Základní pojmy

Autorka hovoří o rasismu jako o vysoce nebezpečném sociálně patologickém jevu, proti kterému je potřeba bojovat. Co se týče naší země, jsou u nás rasismus a xenofobie již po dlouhá léta hluboce zakořeněny a je velmi obtížné, se tohoto patologického smýšlení zbavit. Je to dáno mimo jiné výchovou, kdy se dětem z generace na generaci předávají mnohé předsudky a negativní smýšlení o jiných etnicích a kulturách. Proto Cichá velmi zdůrazňuje nutnost prevence, kterou spatřuje především ve zmíněné výchově dětí. Nehovoří však o rodině, ale zaměřuje se především na školu. Poukazuje na nutnost, aby pedagogové zaujímali k „rasám“, národnostem a etnickým skupinám společensky žádoucí postoje. Aby byli připraveni pro výchovu proti rasismu, měli by také mít dle autorky dostatek znalostí a vědomostí o těchto skupinách a také schopností aktivně působit na děti a mládež.

3. Cíl výzkumu

Cichá si tedy ve svém výzkumu stanovila za cíl zmapovat postoje a vědomosti studentů našich pedagogických fakult, které jsou významné pro jejich připravenost na výchovu proti rasismu.

Rozhodla se srovnat úroveň vědomostí a postojů u vstupních a výstupních ročníků studentů vybraných pedagogických fakult. A v neposlední řadě chtěla také vědět, jak studenti sami vnímají potřebnost přípravy učitelů na výchovu proti rasismu a jaký je dosavadní podíl fakult na této přípravě.

4. Výzkumný vzorek

Zkoumaný soubor tvořilo 960 studentů čtyř pedagogických fakult v České republice, přičemž jednotkou analýzy byl budoucí pedagog nebo pedagožka.

Celý soubor zahrnoval 789 studentů výstupních ročníků a 171 studentů vstupních ročníků.

Výstupní soubor tvořilo 219 studentů Pedagogické fakulty Univerzity Karlovy v Praze, 268 studentů Vysoké školy pedagogické v Hradci Králové, 209 studentů Pedagogické fakulty Univerzity Palackého v Olomouci a 93 studentů Ostravské univerzity v Ostravě.

Tento soubor čítal 127 mužů a 662 žen, kdy se věkové rozmezí pohybovalo od 20 do 35 let a soubor zahrnoval celkem 94 studijních oborů a kombinací.

Vstupní soubor tvořilo 80 studentů Pedagogické fakulty Univerzity Karlovy v Praze, 93 studentů Vysoké školy pedagogické v Hradci Králové a 52 studentů Pedagogické fakulty Univerzity Palackého v Olomouci.

Tento soubor čítal pouze 12 mužů a 159 žen. Věkové rozmezí se pohybovalo od 18 do 25 let a soubor sestával ze 13 studijních oborů a kombinací.

5. Metoda

Výzkum probíhal od října roku 1999 do ledna roku 2000. Jako metodu si Cichá zvolila anonymní dotazník, který sestával z postojové části, části vědomostní a dvou škál.

V první části dotazníku měl respondent vyjádřit svůj postoj k příslušníkům jiných kultur a etnických skupin. Jmenovitě se jednalo o Romy, Židy, Vietnamce, Araby, černochoy, příslušníky balkánských zemí a příslušníky bývalého SSSR. Dotazník byl zpracován ve formě tabulky a respondent se měl pomocí znaménka + nebo – vyjádřit do příslušné kolonky, zda by byl nebo nebyl ochoten přijmout zmiňované osoby do blízkého příbuzenstva (manželství), ke svým osobním přátelům, do své ulice jako sousedy, do zaměstnání ve svém povolání, jako občany do své země, event. zda by je ze své země vyloučil.

Autorka použila pro postojovou část dotazníku tzv. Bogadursovu stupnici společenské vzdálenosti, kterou ve svém díle uvádějí Krech, Crutchfield a Ballachey.

Vědomostní část dotazníku se skládala z 50 otázek a respondent měl vybrat vždy jednu správnou odpověď ze čtyř nabízených a tu zakroužkovat. Pro názornost uvádím příklady několika otázek: Rasismus je..., Na romském znaku najdeme..., Rok 1958 je v romské historii významný tím, že..., Tóra je..., Isaac Bashevis Singer je..., Jednoznačným symbolem božské panovnické moci je pro Vietnamce..., Šari'a (Šaría) je..., Alexandr Veliký, syn Filipa II. Makedonského, byl původem... atd.

Co se týče třetí části dotazníku, měl si respondent vybrat svoji odpověď z pěti nabízených, které byly umístěny na škále a zakroužkovat ji.

Jednalo se o dvě následující otázky:

1. Komplexní a cílená příprava budoucích učitelů na výchovu proti rasismu je... a nabízené odpovědi k tomu byly: 1. zcela zbytečná, 2. spíše zbytečná, 3. potřebná, 4. velmi potřebná, 5. nezbytná.
2. Pedagogické fakulty se na naši přípravě na výchovu proti rasismu podílejí... a nabízené odpovědi: 1. zcela nedostatečně, 2. spíše nedostatečně, 3. průměrně, 4. nadprůměrně, 5. maximálně.

Získané odpovědi z postojové části dotazníku a škál byly zpracovány počítačovým programem SPSS, odpovědi z vědomostní části dotazníku pak počítačovou metodikou ANDIT.

6. Závěry výzkumu

Výzkum prokázal, že v oblasti postojů studentů k vybraným rasám, národnostním a etnickým skupinám, ale i v jejich vědomostech týkajících se cizích kultur jsou určité nedostatky. Také potvrdil jen velmi malé rozdíly v postojích a vědomostech studentů vstupních a výstupních ročníků. A v neposlední řadě také prokázal, že i samotní studenti vnímají potřebu komplexní a cílené výchovy budoucích učitelů proti rasismu a nedomnívají se, že by ji dosud pedagogické fakulty dostatečně prováděly. Výsledky výzkumu tak podle autorky významně podpořily potřebu cílené a komplexní výchovy proti rasismu jako nedílné součásti vysokoškolského studia budoucích učitelů.

Osobně mě nejvíce zajímal výsledek z postojové části dotazníku, který se týkal přijetí do blízkého příbuzenstva Romů a černochoů. U výstupního souboru bylo pro ochotné přijetí Roma do manželství 16,8% respondentů, pro černochoa potom 55,4%. Respondenti vstupního souboru byli tolerantnější k černochoům o 11,9%, zato Roma by bylo ochotno přijmout do manželství pouze 13,5% respondentů.

Z vědomostní části dotazníku je zajímavé, že nejvíce správných odpovědí se vyskytlo u otázky číslo 2 (Xenofobie představuje...), a to 97% a nejméně u otázky číslo 5 (Za zakladatele novodobého rasismu je v antropologickém světě považován...), což bylo 11%.

7. Komentáře

Ráda bych uvedla několik svých postřehů, co se celého uveřejněného výzkumu týče.

Nejprve několik poznámek ke zvolenému vzorku. Při analyzování výzkumu mě totiž zarazilo, že ačkoli autorka srovnává rozdíly v připravenosti na výchovu proti rasismu u vstupních a výstupních ročníků, je ve výstupním souboru zahrnuto více fakult než ve vstupním. Výstupní soubor zahrnoval Pedagogickou fakultu Univerzity Karlovy v Praze,

Vysokou školu pedagogickou v Hradci Králové, Pedagogickou fakultu Univerzity Palackého v Olomouci a Ostravskou univerzitu v Ostravě, avšak ve vstupním souboru Ostravská univerzita zcela chybí. Nabízí se tedy otázka, do jaké míry mohlo dojít ke zkreslení výsledků.

Stejně tak je možné se ptát, zda by nemělo být ve vstupním souboru zastoupeno aspoň 15 mužů, aby se snížil chybový rozptyl, neboť jich bylo pouze 12, přičemž žen bylo 159.

Výzkum si totiž všiml také rozdílů v postojích mužů a žen, přičemž ve většině případů byly méně tolerantní ženy. Tento závěr však mohl být dle mého názoru značně ovlivněn nerovnoměrným zastoupením obou pohlaví v souborech respondentů. Autorka píše, že i z jiných empirických výzkumů je známo, že mezi pohlavími bývají rozdíly v postoji k rasám, což je podle ní v souladu s jejími zjištěními, avšak neuvádí žádný odkaz na konkrétní výzkum, který by tento její výrok potvrzoval.

Autorka si však je do jisté míry svého nerovnoměrně sestaveného vzorku vědoma.

Velké rozdíly jsou však také v zastoupení studijních oborů a kombinací u výstupního a vstupního souboru. Zatímco výstupní soubor sestával z 94 oborů a kombinací, vstupní z pouhých 13. To mohlo dle mého názoru také vést k určitému zkreslení. A to zejména kvůli nejobsáhlejší vědomostní části dotazníku, jehož správné vyplnění by mělo být snazší pro studenty humanitních oborů a to zejména historie a společenských věd, než pro studenty přírodovědných či technických oborů.

Mé další výhrady se týkají vědomostní části samotného dotazníku, který se mi jeví velmi náročný a svými otázkami nepřilíši blízcí se praxi. Není mi totiž jasné, jaký vliv na protirasistické smýšlení jedince by mohlo mít to, že zná datum, kdy došlo k vyhlášení nezávislosti Vietnamu.

Cichá si je větší náročností dotazníku vědoma, ale píše, že žádný standardizovaný dotazník tohoto druhu zatím neexistuje, proto si musela vytvořit svůj vlastní. Obhájuje se také tím, že otázky, které zvolila jsou v souladu s požadavky na multikulturní výchovu.

U vědomostní části dotazníku mě ještě překvapilo, že autorka ačkoli uvedla všech padesát otázek, nabízených odpovědí se čtenář dočká pouze u dvanácti z nich.

Má poslední poznámka se týká seznamu literatury. Domnívám se, že seznam titulů, až na některé výjimky, mohl sloužit výhradně k výběru otázek do vědomostní části dotazníku. Výjimku mohla tvořit např. *Mezinárodní úmluva o odstranění všech forem rasové diskriminace* (Světové dokumenty V.). Ostrava: Aries, 1993. 106 s. nebo *Koncepce politiky vlády vůči příslušníkům romské komunity napomáhající jejich integraci do společnosti*. Úřad vlády České republiky: Dostupné na:

<http://www.vlada.cz/1250/vrk/komise/krp/dokumenty/navrhk.il2.htm>.

8. Návrh alternativního výzkumu

Myslím, že metoda dotazníku byla zvolena vhodně vzhledem k velkému počtu respondentů.

V případě, že bych prováděla výzkum na shodné téma, volila bych rovněž dotazníkové šetření. Nevěnovala bych však tolik pozornosti vědomostní části dotazníku, ale spíše otázkám zaměřeným na postoje studentů.

Rovněž bych vzorek rozdělila jako Cichá na studenty vstupních a výstupních ročníků, různých oborů a kombinací a snažila bych se o rovnoměrnější zastoupení obou pohlaví.

Jako doplněk k výzkumu bych provedla dotazníkové šetření, v němž bych zřejmě použila otázky se škálami odpovědí jako Cichá, ale toto šetření by se týkalo výhradně skupiny začínajících pedagogů. Mapovalo by jejich problémy s rasismem a xenofobií v učitelské praxi a jejich nedostatky v přípravě na výchovu proti rasismu po absolvování studia na pedagogických fakultách v České republice.